

УДК 343.982

Кривонос М. В., ад'юнкт ад'юнктури
ЛугДУВС ім. Е.О. Дідоренка

Особливості використання спеціальних знань при проведенні обшуку в провадженнях про кримінальні правопорушення в сфері незаконного обігу наркотичних засобів

У статті аналізуються причини, що обумовлюють виникнення тактичного ризику при проведенні обшуків у кримінальних провадженнях за фактами незаконного обігу наркотичних засобів. Виділено тактичні завдання даної процесуальної дії, найбільш значимі об'єкти пошуку, ознаки, які вказують на місця зосередження тайників. Сформовано комплекс тактичних рекомендацій щодо мінімізації тактичного ризику.

Ключові слова: обшук, тактичний ризик, ідентифікація, діагностика, спеціальні знання, спеціаліст, наркотичні засоби.

В статье анализируются причины, обуславливающие возникновение тактического риска при проведении обысков в уголовных производствах по фактам незаконного оборота наркотических средств. Выделены тактические задачи данного процессуального действия, наиболее значимые объекты поиска, признаки, указывающие на расположение тайников. Сформирован комплекс тактических рекомендаций по минимизации тактического риска.

Ключевые слова: обыск, тактический риск, идентификация, диагностика, специальные знания, специалист, наркотические средства.

This article analyzes the reasons for the emergence of a tactical risk in searches in criminal proceedings on the facts of trafficking in narcotic drugs. Marked tactical objectives of the procedural action, the most significant objects of the search, the signs indicating the location of the caches. Formed a complex tactical recommendations to minimize the risk of tactical.

Key words: search, tactical risk identification, diagnostics, expertise, specialist drugs.

Постановка проблеми. Якість існуючих пізнавальних інструментів, які пропонуються сьогодні науками кримінально-правового циклу (кримінальним процесом, криміналістикою та теорією оперативного-розшукової діяльності) та логіка їх використання в процесі розслідування кримінальних правопорушень явно не відповідають масштабам розповсюдження та складності механізмів вчинення злочинів, конкретних схем злочинної діяльності, які застосовуються в сучасних умовах у сфері незаконного обігу наркотичних засобів.

Особливої актуальності при розслідуванні кримінальних правопорушень даної категорії набувають питання щодо особливостей проведення обшуку.

Серед факторів, які зумовлюють виникнення тактичного ризику при проведенні даної слідчої (розшукової) дії доцільно вказати на такі:

- залучення до схем збуту наркотичних засобів великої мережі кур'єрів, довести причетність яких до вчинення злочину групою осіб дуже складно;
- недостатня кількість методичних рекомендацій з питань тактики проведення даної процесуальної дії, адаптованих до потреб правоохоронної практики щодо зазначеної категорії кримінальних правопорушень;
- функціональна можливість знищення слідів злочину та інших речових доказів

особами, в яких проводиться обшук навіть у момент пред'явлення постанови про проведення обшуку або в процесі його проведення;

- протидія з боку злочинців, які в багатьох випадках вживають заходів щодо знищення чи спотворення слідової картини злочину, активно перешкоджають проведенню обшуку;

- тактичні прорахунки з боку слідчого та членів слідчо-оперативної групи під час підготовки до обшуку (недостатньо детальне вивчення особливостей місць майбутнього обшуку, особи, в якій передбачається проведення обшуку);

- ігнорування потенційних можливостей використання науково-технічних засобів й залучення спеціалістів під час проведення цієї слідчої (розшукової) дії.

Підвищення ефективності досудового розслідування у кримінальних провадженнях, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів багато в чому залежить від використання спеціальних знань.

Аналіз судової та слідчої практики свідчить, що за даним видом кримінальних правопорушень обшуки проводилися лише по третині кримінальних проваджень, при цьому практично завжди після проведення контролю за вчиненням злочину (у формі оперативної закупки), переважно у помешканні підозрюваних осіб. Залучення спеціалістів будь-якого профілю та використання науково-технічних засобів під час цієї слідчої (розшукової) дії взагалі відбувається в одиничних випадках. Такий низький рівень техніко-криміналістичного забезпечення викликає серйозне занепокоєння та значно впливає на результативність проведення обшуку.

Тому детальна розробка питань щодо особливостей використання спеціальних знань при проведенні обшуку за даною категорією кримінальних проваджень набуває важливого значення для підвищення ефективності діяльності з їх розслідування, подолання протидії конфліктуючих суб'єктів, мінімізації тактичного ризику.

Ступінь наукової розробки проблеми. Особливості проведення обшуку за фактами незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів досліджувалися О.Г. Волошиним, М.Ю. Жигаловим, П.П. Іщенком, Н.М. Косміною, О.В. Одерієм, В.І. Пархоменком, Б.В. Романюком, О.М. Сажаєвим, В.М. Шевчуком, М.М. Щелочковим та іншими вченими.

Поza сумнівом, роботи вказаних та інших авторів відіграли значну роль у розвитку теоретичних основ оптимізації техніко-криміналістичного забезпечення проведення обшуку за кримінальними провадженнями вказаної категорії. Однак далеко не на всі питання були отримані відповіді. Сучасна концепція використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві ще потребує подальшої адаптації до європейських стандартів, не забезпечує комплексного єдиного технологічного циклу роботи з інформацією. Зазначене зумовило необхідність у подальшій розробці та вдосконаленні техніко-криміналістичного забезпечення проведення обшуку.

Метою статі є виділення тактичних завдань даної слідчої (розшукової) дії, конкретизація об'єктів пошуку, формування тактичних рекомендацій з використання спеціальних знань, задля мінімізації тактичного ризику.

Виклад основного матеріалу. Загальними цілями залучення спеціаліста до проведення обшуку є: 1) застосування науково-технічних засобів для виявлення прихованих предметів; 2) розпізнавання істинного значення об'єктів; 3) визначення способу приховання об'єктів пошуку; 4) експрес-аналіз виявлених об'єктів; 5) надання допомоги у виявленні предметів і слідів на них з подальшим вилученням, фіксацією,

пакуванням та транспортуванням; 6) пошук зразків для судово-експертних досліджень.

З метою забезпечення результативності проведення обшуку слідчому та спеціалісту, який залучається до його проведення, необхідно:

- добре володіти даними про осіб, у яких планується проводити обшук, розташування та характеристику місця обшуку;

- чітко уявляти ознаки та властивості об'єктів пошуку та слідів, які вони залишають;

- вилучати для майбутніх судово-експертних досліджень всі наявні на місці обшуку об'єкти зі слідами наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, хімічні речовини для їх виготовлення;

- виявляти ознаки, що демаскують шукані об'єкти, що вказують на схованки, де вони можуть знаходитися;

- здійснювати в процесі обшуку комплексну діагностику всіх знайдених об'єктів;

- прогнозувати створення покращених умов для сприйняття в пізнавальній діяльності (освітлення, фіксуючих пристроїв, температурний режим та інші особливості).

В зв'язку з цим, доцільно розглянути *основні тактичні завдання*, які дозволять грамотно провести вказану слідчу (розшукову) дію:

- 1) отримання доказів та встановлення причетності особи, яка обшукується до конкретних фактів незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів;

- 2) отримання доказів причетності до вчинення зазначених та інших злочинів, скоєних іншими особами, залученими до злочинних схем незаконного обігу наркотичних засобів;

- 3) встановлення (підтвердження) факту входження особи, яка обшукується до складу певної злочинної групи, конкретизація її ролі у механізмі кримінального правопорушення та ієрархічній структурі такої групи;

- 4) отримання інформації щодо інших членів злочинної групи, їх зв'язках, місцезнаходженні;

- 5) виявлення незареєстрованих епізодів незаконного обігу наркотиків, скоєних особою, що обшукується або злочинною групою, учасником (членом) якої вона є;

- 6) встановлення відомостей про місця придбання та шляхів збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів;

- 7) встановлення способу приховування скоєних злочинів та місцезнаходження об'єктів, які мають значення для кримінального провадження.

Об'єктами пошуку під час проведення обшуків у кримінальних провадженнях зазначеної категорії можуть бути:

- наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги або прекурсори;

- гроші та інші цінності, отримані від незаконних угод з наркотичними засобами, речі та предмети заборонені до вільного обігу;

- обладнання та їх частини, посуд або інші предмети, які було використано для незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, у тому числі ті, на яких залишились їх сліди (миски, каструлі, колби, сита, м'ясорубки тощо); пристосування для фасування наркотичних засобів (терези, ємкості з градацією, порожні ампули тощо);

- рідини, порошки, таблетки, ампули, стосовно яких відсутні відомості про їх назву та призначення, а також всі знайдені хімічні речовини, які можуть бути використані в якості прекурсорів [4, с. 174];

- технологічна документація на виготовлення наркотичного засобу;
- документи, які свідчать про джерела придбання наркотичних засобів, прекурсорів, інших хімічних речовин (конверти, бандеролі, посилки з інформацією про дату поштової реєстрації відправлень, адресу та контактні дані відправника та одержувача; медичні рецепти, чеки аптек та магазинів, квитанції про відправку грошей, товарно-транспортні накладні поштових перевізників «Укрпошта», «Новапошта», «Автолюкс»; квитки на міські та міжміські засоби транспорту, квитанції про сплату послуг в інших містах; нотатки з інформацією про постачальників, співучасників, клієнтів);
- договори (аренди, купівлі-продажу нерухомого майна та земельних ділянок), інші документи, що містять відомості про місця ймовірного розміщення потужностей для незаконного виготовлення, зберігання, вживання наркотичних засобів, посіву та вирощування наркотиковмісних рослин, контрабандного переміщення наркотиків через державний кордон;
- комп'ютерна техніка та засоби зв'язку (мобільні телефони, SIM картки й карти пам'яті до них), повідомлення електронної пошти, соціальні мереж, розміщені на них листи, аудіо та відео файли, фотографії, що містять інформації про: злочинну діяльність особи та його співучасників, місця та процес виготовлення ними наркотичного засобу, збуту та ймовірного схову, підтверджують знайомства та зв'язки організатора та учасників групи;
- одяг та взуття, на яких могли залишитись сліди поводження з наркотиками або підтверджують факт перебування особи в певному місці.

При формуванні списку об'єктів, що підлягатимуть пошуку, слід враховувати можливість зміни вигляду, форми, агрегатного стану, призначення, розбирання на частини окремих з них.

Під час проведення обшуку слідчі нерідко зіштовхуються з необхідністю пошуку тайників. Аналіз спеціальної літератури з цього питання показав, що вибір схованки та місць для її організації залежить від особистих вподобань особи та можливостей, якими вона володіє в конкретний проміжок часу [8, с. 40]. Встановлено, що місця схову досить рідко протягом тривалого часу залишаються в недоторканності та їх може бути декілька [11, с. 166]. Вид наркотику, його форма, розмір та характер пакування визначає місце його схову [7, с. 120,122], яке може бути в найпростіших предметах й знаходитися на виду або не відповідати загальноприйнятим людським стандартам зберігання певних предметів [12]. В якості тайників можуть бути використані різноманітні пустоти у емкостях (наприклад, для зберігання їжі, ліків), різноманітні заглиблення, ніші в конструкціях будівель, предметах меблів тощо.

Для виявлення схованок рекомендується застосовувати амплітудний метод радіо інтроскопічного контролю, який дозволяє визначити форму та розмір схованки й предмети, що там знаходяться [1, с. 191]. Бажаний результат досягається за рахунок використання таких технічних прийомів, як: зондування заповнених просторів, простукування мурів; порівняння різних поверхонь стін, підлоги та інших ділянок по запиленості, зношеності, забарвленню тощо [3, с. 370], звертаючи при цьому увагу на ряд ознак, які свідчать про наявність постійних, нещодавно створених або знищених схованок та факти регулярного звернення до них [5, с. 114]. Детально зафіксувати та правильно описати виявлений тайник та його вміст, зазначивши його точне місцезнаходження у приміщенні або на місцевості, конструктивні особливості, розмір тощо [9, с. 212].

Групи, які здійснюватимуть обшуки, повинні бути забезпечені необхідними техніко-

криміналістичними засобами. Їх вид залежить від місця проведення обшуку (приміщення та/або ділянка місцевості) та особливостей об'єктів пошуку [2, с. 89]. Тому, належна підготовка сил на науково-технічних засобів повинна включати підготовку:

- науково-технічних засобів (пошуку, фіксації та вилучення джерел доказової інформації): ультрафіолетових освітлювачів; магнітних шукачів; електронних щупів та бурів; радіохвильових дефектоскопів [10, с. 122]; технічних засобів пошуку та виявлення предметів контрабанди в недоступних місцях [13, с. 24]; технічних засобів пошуку та оперативної діагностики речовин та матеріалів; спеціальних детекторів виявлення наркотичних засобів та їх слідів, визначення над малих концентрацій та їх слідових кількостей; засобів для аналізу складу повітря з поверхні багажу, особистих речей, одягу осіб; переносних газових хроматографів, дрейф-спектрометрів; спеціальних наборів діагностичних тест-комплектів [6]; додаткових засобів освітлення; вимірювальних приладів;
- засобів технічного попередження витоку інформації (пристроїв для блокування мобільного та радіо зв'язку);
- спеціальних засобів для відпирання металевих шаф, сейфів, сховищ;
- спеціальних засобів роботи з комп'ютерною технікою, автоматизованими системами, комп'ютерними мережами;
- засобів для здійснення фотозйомки та відеозапису.

З метою вирішення комплексу зазначених у статті проблем автором пропонуються наступні тактичні рекомендації:

1. Проведення паралельних (одночасних) обшуків усіх осіб, залучених до злочинних схем незаконного обігу наркотичних засобів лише в складі слідчо-оперативних груп. Паралельне проведення обшуків дозволяє: одночасно виявити та припинити діяльність суб'єктів злочину у всіх можливих місцях протиправної діяльності; виключити можливість попередження один одного про дії правоохоронців, знищення, перевезення або повторного приховання предметів злочину та слідів поводження з ними, створення нових тайників. В таких ситуаціях організовується підготовка відразу декількох слідчо-оперативних груп для проведення обшуків, головною умовою початку проведення яких є встановлення контролю за кожним з таких місць, та подача умовного сигналу про початок їх синхронного проведення після появи на місці обшуку останньої «проблемної» особи (особи, яка не знаходиться постійно в місці проведення запланованого обшуку).

2. До складу слідчо-оперативних груп включати спеціалістів у галузі:

криміналістики, завданнями яких мають бути: сприяння слідчому у визначенні переліку необхідних техніко-криміналістичних засобів, спеціалістів іншого профілю та координація їх дій; застосування техніко-криміналістичних та інших спеціальних засобів для виявлення об'єктів пошуку; методична допомога у правильному їх виявленні, фіксації, вилученні, пакуванні та транспортуванні; проведення експрес досліджень вилучених об'єктів; відбір зразків для порівняльних досліджень; участь в обговоренні результатів обшуку тощо.

спеціальних видів досліджень (хіміків, біологів тощо), завданнями яких мають бути: організація безпечних умов проведення обшуку для членів слідчо-оперативної групи під час поводження з хімічними, горючими, нестійкими або отруйними речовинами, агресивними рідинами; сприяння в описі та визначенні призначення обладнання (пристосувань) для виготовлення наркотичних засобів;

психології, завданнями яких мають бути: оцінка психологічних особливостей та поведінки особи, що обшукується (інтересів, освіти, характеру, емоцій, психофізичних

реакцій при обшуку) з метою прогнозу найбільш вірогідних місць і способів приховування об'єктів пошуку;

комп'ютерної техніки, для сприяння в роботі з носіями електронної інформації, яка зберігається в комп'ютерах, її дослідження та віднесення до події, що розслідується, переносу та копіюванню на інші носії;

автотехніки, з метою сприяння в пошуку місць можливого схову наркотичних засобів, психотропних речовин у транспортному засобі.

3. Запрошення та інструктаж членів слідчо-оперативної групи здійснювати за годину перед початком слідчої (розшукової) дії.

4. Використання для вивчення архітектурних особливостей місць проведення обшуку можливості інформаційної системи Державної реєстраційної служби України.

5. Для нейтралізації протидії проведенню обшуків з боку осіб, що обшукуються, передбачити можливість залучення до їх проведення співробітників спеціального підрозділу «БЕРКУТ», громадськості, представників ЗМІ, чиновників місцевих рівнів тощо.

6. Прибути на місце обшуку необхідно приховано. Транспортні засоби залишити в непомітних для обшукуваного місцях. Виключити можливість приховано покинути місце проведення обшуку чи позбавитись об'єктів пошуку, взявши їх під контроль.

7. Застосовувати засоби фото-, відеозапису при виявленні та описі об'єктів пошуку, а також при фіксації поведінки осіб, які знаходяться у приміщенні, що обшукується та протидіють його проведенню.

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що дотримання запропонованих у статті рекомендацій та кваліфіковане застосування спеціальних знань у кожному конкретному випадку проведення обшуку з урахуванням його особливостей, дозволять суттєво підвищити результативність даної слідчої (розшукової) дії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондар В.С. Методика розслідування квартирних крадіжок: навчально-методичний посібник / В.С. Бондар, С.В. Головін, О.А. Єршов, О.В. Кузнєцова, Р.І. Мельник; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. — Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. — 400с.

2. Зинин А.М. Криміналіст в следственных действиях: учебно-практическое пособие. — Москва: Издательство «Экзамен» «Право и закон», 2004. — 144 с.

3. Керівництво з розслідування злочинів: науково-практичний посібник / [кол. авторів: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька]. — Х.: Одиссей, 2009. — 960 с.

4. Кузнєцова О.В. Особливості розслідування незаконних діянь з отруйними та сильнотоксичними речовинами: монографія / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. — Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2010. — 271 с.

5. Махмудов В.И. Расследование преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотиков, в приграничных регионах России: дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / В.И. Махмудов. — Калининград, 2000. — 179 с.

6. Обнаружители наркотических веществ // Сайт бюро научно-технической информации «Техника для спецслужб». Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.bnti.ru/index.asp?tbl=02.09.13>.

7. Пархоменко В.И. Взаимодействие следователей, оперативных работников и специалистов при расследовании уголовных дел о незаконном обороте наркотических средств и психотропных веществ: дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / В.И. Пархоменко. — М., 2005. — 230 с.

8. Присекин А.В. Криміналістичне дослідження тайників, як способу сокрытия незаконного оборота

наркотических средств: монография / А.В. Присекин, В.В. Яровенко. — М.: Юрлитинформ, 2013. — 152 с.

9. Романюк Б.В. Участь спеціаліста на стадії досудового слідства: навчальний посібник / Б.В. Романюк. — Видавничий Будинок «Аванпост-Прим». — К.: 2010. — 304 с.

10. Сажаев А.М. Работа следователя по обнаружению, фиксации и изъятию наркотических средств при осмотре места происшествия и обыске (технично-криминалистический аспект) / А.М. Сажаев, К.В. Бугаев // Проблемы криминалистической науки, следственной и экспертной практики: Межвузовский сборник научных трудов. — Омск: Академия МВД России, 2003. — Вып.2. — С. 120-129.

11. Фонарев М.Ю. Досудебное производство по делам о преступлениях, связанных с незаконным оборотом наркотиков, осуществляемое органами дознания (организационные и уголовно-процессуальные вопросы): дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / М.Ю. Фонарев. — М., 2004. — 226 с.

12. Чухраєв Д.А. Місця незаконного зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів / Д.А. Чухраєв // Часопис академії адвокатури України. — 2013. - № 1 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e.../2013-1/13cdatia.pdf>

13. Шевчук В.М. Основи методики розслідування контрабанди: навчальний посібник / В.М. Шевчук. — Х.: Нац. юрид. акад. України, 2001. — 49 с.

УДК 343.98

Гончар Н. Б., к.хім.н, асистент кафедри;
Ковальчук О. Б., к.ю.н., доцент кафедри,
ННІ права та психології
НУ «Львівська політехніка»

Характеристика трасологічних баз даних слідів підозв взуття у сусідніх державах та перспектива створення єдиної транснаціональної системи баз даних на основі європейської організації судово-експертних установ

У статті охарактеризовано бази даних слідів підозв взуття, які функціонують в сусідніх державах. Вказано на специфіку створення відповідних баз даних слідів підозв взуття і проблеми пов'язані з експертними дослідженнями підозв взуття. Обговорено перспективи створення єдиної транснаціональної системи баз даних на базі Європейської Організації судово-експертних установ.

Висвітлена інформація доводить важливість створення у співпраці з лабораторіями інших держав розширену базу даних підозв взуття для збільшення кількості справедливо розкритих злочинів на території усїєї Європи.

Ключові слова: сліди, підозви взуття, бази даних, експертні дослідження.

Охарактеризованы базы данных следов подошв обуви соседних государств. Указано специфику создания соответствующих баз данных следов подошв обуви и проблемы связанные с экспертными исследованиями подошв обуви. Обсуждены перспективы создания единой транснациональной системы баз данных на базе Европейской Организации судебно-экспертных учреждений.

Освещенная информация доводит важность создания в сотрудничестве с лабораториями других государств расширенную базу данных подошв обуви для увеличения количества справедливо раскрытых преступлений на территории всей Европы.

Ключевые слова: следы, подошвы обуви, базы данных, экспертные исследования.

In this paper, the author presents footwear imprints databases existing in neighboring countries. In